

Mireia SOPENA. **Editar la memòria. L'etapa resistent de Pòrtic (1963-1976)**. Barcelona: PAM (Biblioteca Serra d'Or, 366), 2006, 216 p., 12 €.

Avui que els criteris de rendibilitat econòmica i/o de consum s'imposen cada vegada més a l'hora de concebre i de gestionar les institucions culturals, tant públiques com privades, del nostre país (i arreu, bé que no ens consola), com ara les universitats, els museus, les biblioteques i les editorials, la lectura d'*Editar la memòria. L'etapa resistent de Pòrtic (1963-1976)* fa l'efecte d'un miratge. Mireia Sopena, apassionada coneixedora del món editorial, narra una aventura tipogràfica molt personal i força singular que es desenvolupà en el tram final del franquisme: la d'un catàleg consagrat gairebé per complet a l'assaig. Fem memòria per als més joves (i també per als que no en són tant): era el temps en què hi havia mecenes i editors compromesos, amb vocació culturalista, que se la jugaven publicant llibres per «fer país» i, al seu torn, hi havia lectors que els compraven i els llegien (més o menys) a consciència per la mateixa raó.

De la «febrada del món del llibre europeu i català» (p. 135) dels anys seixanta i setanta, Sopena n'analitza, amb mirada entomològica i gens asèptica, la primera etapa de l'editorial Pòrtic, això és, des de la fundació el 1963 per part de l'activista cultural i polític Josep Fornas Martínez (Barcelona, 1924) fins que aquest en deixà la direcció el 1976. Fornas, que tingué el lluc de llançar el tret inaugural amb la publicació de les

Memòries polítiques de Claudi Ametlla, acomplí en el difícil context de la dictadura –i amb desigual encert segons els títols– una important funció de resistència cultural i de recuperació de la memòria històrica: confegí un catàleg de prop de cent vuitanta llibres que atorgà a la literatura memorialística (sovint d'exiliats) un protagonisme destacat. Cal reconèixer-li el mèrit (segons el balanç de l'estudiosa) d'haver estat l'editor de V. Alba, B. Bonet, A. Bertrana, A. Bladé, i M. de Pedrolo, entre altres, d'haver catapultat a l'escena lletrada autors novells com Altaió, Creus, Graells, Pi de Cabanyes i Coca, i d'haver publicat el cèlebre i encara avui tan útil diccionari de sinònims de M. Franquesa.

Amb un domini del discurs assagístic envejable, l'autora fa un esbós biogràfic (que en ocasions ratlla l'*eximpli*) de Fornas, focalitzat en la seva trajectòria cultural, i una crònica de la casa editora, de la qual informa amb proximitat de detalls i de manera sistematitzada. Gràcies a l'exhaustiva exploració del voluminós i valuós fons de la Biblioteca Arxiu Fornas, i més concretament de la documentació del Pòrtic fornasià que alberga, Sopena ha pogut reconstruir la història petita del segell i ressenyar-ne les diverses dimensions: la humana (els treballadors, un dels quals és el grafista Jordi Fornas, germà de Josep), la literariocultural (els autors, les vuit col·leccions que veieren la llum, i la recepció crítica) i la política (les múltiples topades amb la censura).

D'una banda, el treball de Sopena és interessant, entre d'altres motius, perquè dóna a conèixer Fornas. Per aquells que no en tinguin notícia, paga la pena descobrir aquest home resolut i de compromís (pan)catalanista (situem-lo: s'orbità en esferes com *Pont Blau*, *Serra d'Or*, diverses entitats culturals clandestines, Unió Democràtica de Catalunya i Esquerra Republicana), que destinà part de les rendes que li generava un solvent negoci de flors de plàstic a emprendre els poc remuneratius projectes llibrescos de Pòrtic i de la llibreria Claris (inaugurada el 1966). A través de Fornas podem entrellucar, una vegada més, com fou de difícil bregar contracorrent durant el franquisme per a reinventar la cultura catalana. Sort en tingué aquesta d'actors voluntaristes que, és de justícia, cal (re)conèixer amb llibres com el que ressenyem. L'estudi destil·la una moral en aquest sentit: cap cultura assenyada no hauria d'oblidar figures com la fornasiàna. I com que Fornas no ens ha brindat cap autobiografia —ell, que tant cregué en la necessitat de fer memòria de la dimensió més humana de la història i que, en conseqüència, sirgà per brindar als autors la possibilitat de publicar literatura del jo—, aquesta investigació n'és vicària.

D'una altra banda, el testimoni de Sopena no sols és remarcable perquè consigna una parcel·la de la nostra cultura gutenberguiana, sinó també per la pedagogia i l'apologia que s'hi va esgrinant de l'ofici editorial, que bé convé avui que bufen vents de crisi grafocèntrica i estem orfes d'editors intrèpids barcelonins (els de comarques: resistiu!!!). I és d'agrair que es faci una crida per a la salvaguarda dels fons documentals d'editorials, cada vegada més fràgils en

l'era electrònica i virtual que vivim. La bona conservació d'aquest patrimoni és el que ens permetrà, en el futur, continuar fent bona memòria i conèixer les vicissituds d'aquestes institucions lletrades (i per sinècdoque, de la cultura), tan importants com han estat, i encara en són, per a Barcelona, una de les capitals mundials del llibre (és clar, en castellà) però que, paradoxalment, disposa de pocs estudis sobre el món tipogràfic (és clar, en català).

Teresa Iribarren i Donadeu

Universitat Autònoma de Barcelona